

Mekân ve Yaşlılık

İstanbul'un Farklı Bölgelerinde Yaşlılık ve Mekânsal Pratikler

Beyza İSEN¹

Özet

Sosyolojinin gündemine aldığı güncel meseleler arasında, yaşlılık konusu önemli bir araştırma problemi olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır. Değişen Türkiye şartları çerçevesinde içinde bulunduğumuz dönemde “yaşlılık” meselesi farklı bir konum kazanmıştır. Toplumsal konular ele alınırken hali hazırda yaşlanan nüfusa sahip bir ülke konumuna geçişimizin önemi, son birkaç yıldır fark edilmekle birlikte, bu yeni oluşuma bağlı değişim ve dönüşümler başlamıştır. Bu çalışma, yaşlılık meselesini konu edinerek, bireyin mekândan bağımsız düşünülmemeyeceğini ön planda tutarak, yaşlıların mekân ile ilişkisine odaklanmaktadır. Kentte yaşayan yaşlıların, mekân ile ilgili memnuniyetlerinin nasıl olduğu, kendilerini yaşadıkları yere ait hissedip hissetmedikleri, mekânsal değişime tepkileri, mekânın onlara hangi imkânları sağladığı, mekânın onlar için bütünleştirici mi yoksa ayrıştırıcı bir tavır mı sergilediği gibi sorular, bu araştırma için temel soruları oluşturmaktadır.

Bu çalışma kapsamında araştırma sorularının içeriğini yaşlıların mekân algıları, aidiyetleri ve beklentilerine ilişkin görüşleri Henri Lefebvre'in mekân kavramına yaklaşımı perspektifinde ele alınmıştır. Araştırma çerçevesinde, yaşlı bireylerin mekânsal pratiklerinin okunmasına yönelik, farklı habituslarda yaşayan 65 yaş ve üzeri kişilerle görüşme sağlanmış, yaşlı bireylerin mekânsal ilişkileri analizi yapılmış ve yaşlıların mekâna ilişkin paylaşımları ön plana çıkarılmıştır. Bu bağlamda İstanbul ilinde iki farklı semt örneği ele alınarak, mekânsal değişim, mekânın üretimi, mekân algısı ve yaşlı bireylerin mekâna yönelik ilişkilerinin değerlendirilmesine yönelik bir çalışma sunulmuştur. Çalışma kapsamında Kadıköy ve Bağcılar ilçeleri seçilerek, 65 yaş ve üzeri bireylerden oluşan örneklem seçimi ile Kadıköy'de ve Bağcılar'da ika- met eden on kişi ile mülakat yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Henri Lefebvre • Mekân • Mekân Algısı • Mekânın Üretimi • Yaşlılık

1 İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uygulamalı Sosyoloji Yüksek Lisans Bölümü, Yüksek Lisans, beyzaagul@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6885-9693

Başvuru: 10 Ağustos 2021
İlk Revizyon: 6 Eylül 2021
Son Revizyon: 22 Kasım 2021

Kabul: 30 Aralık 2021
OnlineFirst: 31 Ocak 2022

Copyright © 2021 İnsan ve Medeniyet Hareketi
http://toplumsaldegisim.com/
2022 4(1) 28-55

Space and Elderliness

Elderliness and Spatial Practices in Different Parts of Istanbul

Beyza İSEN¹

Abstract

Elderliness has been a matter of research, among the other current issues subject to the agenda of sociology. The subject of “elderliness” has started to be addressed in a different aspect in this period within the framework of the changing circumstances of Türkiye. Regarding social issues, the importance of the transition to a country with an aging population has been addressed in the last couple of months. On the other hand, changes, and transformations have started to appear along with this newly emerging formation. The present study discusses the matter of elderliness and focuses on the relationship between the elderly and space by considering that the individual cannot be thought of independently of space. Questions including to what extent are the elderly living in urban content with the space, do they feel belong in the place where they live, how do they react to changing location, what types of opportunities does space provide them, does space have a holistic or separatist attitude toward the elderly form the basis of this study.

Within the scope of this research, the content of research questions, including the opinions of the elderly on their spatial perception, sense of belonging, and expectations, was discussed with reference to the perspective of Henri Lefebvre's approach to the concept of space. Within the framework of the present study, people aged 65 and over who have been living in different habitats were interviewed to assess the spatial practices of the elderly. Their spatial relations were analyzed and those sharing practices related to the space were particularly stressed. In this sense, two different district examples were addressed and a study on the evaluation of spatial change, production of space, spatial perception, as well as the elderly's relations with space was provided. For the present study, the districts of Kadikoy and Bagcilar and a sample group consisting of individuals aged 65 and over were selected, and ten individuals who are residents of the districts of Kadikoy and Bagcilar were interviewed.

Keywords

Henri Lefebvre • Space • Spatial Perception • Production of Space • Elderliness

1 Istanbul Ticaret University, Institute of Social Sciences, Department of Applied Sociology, M.Sc., beyzaagul@gmail.com, ORCID: 0000-0002-6885-9693

Giriş ve Araştırma Probleminin

Tanımı

Modernleşme başta olmak üzere toplumsal devinime sebep olan değişim süreçlerine bağlı olarak meydana gelen varyasyonların en önemli alanlarından biri kent mekânlarıdır. Kentlerde meydana gelen bu değişimin pek çok etki alanları da mekânlar üzerinden, bilhassa mekân-insan ilişkisi bağlamında okunabilmektedir. Toplumsal değişimi açıklarken temel aldığımız, Modernleşme, Sanayileşme, Kapitalizm ve kentleşme süreçleri mekâna yeni bir boyut kazandırmıştır. Gecekondulaşma, apartmanlaşma ve uydu evlere varan konut biçimindeki farklılaşmalar; kentsel dönüşümler, nüfus artışı vb. nitelikler, bireyler için yeni yerleşim yerleri oluşturmuştur. Yeni yaşam alanları beraberinde gündelik pratiklerdeki farklılaşmaları da meydana getirmiştir. Bu araştırma için temel alınan kısım, yaşlı bireyler için yeni mekânlar oluşturulmuş olmasıdır. Bu tezin çalışma alanını İstanbul gibi kozmopolit bir kentte, farklılıkların gözlemlenebilme imkânının mevcudiyeti göz önünde bulundurularak, farklı iki yakasından ilçeler tercih edilmiştir. Bu bağlamda, nitelikli karşılaştırmalar ve ilişkisel açıklamalara ulaşılmasına yönelik, İstanbul'un en eski yerleşim yerlerinden biri olan Kadıköy ilçesi ve en kalabalık nüfuslu yerleşim alanlarından biri olan Bağcılar tercih edilmiştir.

Son 15 yılda inşaat sektöründe meydana gelen sıçramalar, yeni yerleşim alanları oluşturulma hızı, değişen konut ihtiyacı, toplu konut inşası, artan nüfus, göçler... vb. durumlar mekânsal değişimi meydana getirmiştir. Bu

değişimin en çok etkilenen gruplarından biri de yaşlılardır. Nitekim, yaşlı bireylerin zamanlarının birçoğunu emeklilik, sağlık problemleri, karmaşadan kaçış gibi sebeplerle evde geçiriyor olmaları, yaşadıkları mekân ile kurulan ilişkinin önemini artırmaktadır. Tezin ana araştırma sorusunu, yaşlılık döneminde mekân ile nasıl bir ilişki kurulduğu, mekâna ilişkin beklentiler ve yaşlı bireylerin gündelik pratiklerinin mekâna bağlı olarak nasıl şekillendiği meselesi oluşturmaktadır. Yaşlı bireylerin yaşadıkları çevrenin, yaşam biçimlerine nasıl sirayet ettiğinin ölçülmesi, mekânsal algıları bağlamında açıklamaktadır. Alt araştırma sorularının içeriği ise şu şekildedir:

- Ülkemizde yaşlılık ve yaşlı nüfusundaki artış neyi ifade etmektedir?
- Kentsel mekânda meydana gelen değişim ve dönüşümlerin etkileri nasıldır?
- Yaşlı algısında mekân ne ifade etmektedir?
- Yaşlı bireylerin mekâna ilişkin beklentileri nelerdir?
- Mekân yaşlı bireyler için kısıtlayıcı mı yoksa özgürleştirici mi?

Araştırmanın temel hipotezi ise şu şekildedir: "Mekân ve mekânla kurulan ilişkiler, mekânsal değişimlere bağlı olarak, yaşlılık pratiklerini etkilemektedir."

Mekân, mimarisi, fiziksel özellikleri ve hisleriyle bir bütündür ve tüm yönleriyle değerlendirilmelidir. Mekân insanlar için hem bir barınma ihtiyacının merkezi hem de diğer insanlarla kurulan ilişkilere anlam veren yerdir. Mekânın varlığı ve nitelikleri, sosyal ilişkilere olanak

sağlamakta ve beslemektedir. Yaşlılık döneminde mekân ile kurulan ilişkinin tanımlanması ve bu ilişkinin farklı biçimlerinin okunması, toplumsal alanın bir nebze dışında kalmış bir grubun tekrar merkezine çekilmesine olanak sağlamaktadır. Yaşlı bireylerin şehir hakkından yeterince faydalanıp faydalanamıyor olması önemli bir problem niteliği göstermektedir. Nitekim herkesin şehir hakkından faydalanabiliyor olması bireysel bir anlamda doyum sağladığı gibi toplumsal harmoniye de hizmet etmektedir.

Yaşlılık ve İlgili Kavramlara Bakış

Yaşlılık Kavramı

Literatürde yaşlılık kavramını açıklamaya yönelik çabalar, genellikle kronolojik tanımlamayla başlayarak, biyolojik, sosyolojik ve psikolojik tanımların temelinde bir bütün olarak ele alınmasının gerekliliği üzerinde durmaktadır. Yaşlılığı çoğunlukla bireyin yaşına bağlı olarak tanımlama eğilimi yaygındır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 1998) yaşlılığı kronolojik olarak ele almış ve yaşlılığın başlangıcını 65 yaş olarak belirtmiştir. Ama tabii bu tanımlama dönemlere, kültüre ve sosyal ortamlara göre değişebilmektedir. OECD (1992) yaşlı nüfusu "davranış ve ihtiyaçları değişen, 65 yaş üzerindeki insanlardan oluşan heterojen bir grup" olarak ele almaktadır (Kalaycı, 2011, s. 4).

Bütüncül bir yaklaşımla ele aldığımızda yaşlılık kavramı, 65 yaş üzeri bireyleri ilgilendiren bir sınırlılığa sahip değildir. Toplumun her kesimini kapsayan, her bireyin tecrübe etmesi kaçınılmaz olan bir durumdan söz edilmektedir. 'Yaşlı'nın anlaşılabilir, önemseniyor ve yaşatılabilir olması, toplumsal bütünlüğün sağlanabilmesi demektir.

Yaşlılık kavramının tanımlanmasının dönemlere, kültüre ve bireysel yetişkinliğe bağlı değişebildiği, psikolojik ve sosyal alanlarda da yorumlandığı gerçeği, yaşlılığın toplumsal bir olgu olarak ele alınmasının önemini göstermektedir (Kalaycı, 2011, s. 4). Bu bağlamda 'yaşlı'nın topluma ve yaşlılığa ilişkin algısının sosyolojik perspektiften ele alınması, yaşlılık kavramının, bireyin sosyalleşme alanı olan mekân ile ilişkisi çerçevesinde değerlendirilmesi, yaşlılığa ilişkin göz ardı edilen durumların farkındalığının kazanılmasına olanak sağlamaktadır. Bu çalışmada ülkemizde sınırlı sayıda araştırmalara konu olan yaşlılığı, yaşlılığın ve mekânın kentleşme ve modernleşme sürecinde uğradığı değişimi temel alarak yaşlılık ve mekân ilişkisini ortaya koymaya çalışılmaktadır.

Yaşlılık konusu, tüm insanlığı ilgilendiren bir konu olmasının yanı sıra, yaşlı nüfus ve yaşlanmakta olan nüfus özelliği gösteren toplumlar için başlıca önemlilik arz etmektedir. Ülkemizin genç nüfus özelliği gösterdiği düşüncesi, zihinlerde bir yanılsama olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim Türkiye günümüzde yaşlanan nüfus özelliği gösteren bir ülke konumunda olmakla birlikte yakın zamanda yaşlı nüfus nitelendirmesine uygun bir yapıya bürünecektir. Yaşlılık meselesi, bireysel olarak biyolojik yaşlanmanın da ötesinde bir anlam ifade etmektedir. Yaşlılık olgusunun bu araştırma içeriğinde problematize edilmesinin başlıca sebebi, yaşlılığın göz ardı edilen anlamlarına ve bağlarına yönelik bir farkındalık oluşturulmasının sağlanmasıdır. Bununla birlikte toplumlar ve bireyler açısından belli kalıp yargılara bağlı olarak yerleşen negatif yaşlılık algısına alternatif çerçeve sunulması ve yaşlılığın

toplumsal alanda yapılacak okumalarda hatırı sayılır bir öneminin olduğunu ön plana çıkarmaktır.

Nüfusun Yaşlanması

Yaşlılık araştırmalarıyla birlikte, son yüzyılda ön plana çıkan kavramlardan biri de nüfusun yaşlanmasıdır. Teknoloji çağının getirdiği imkânlar ve sağlık alanında meydana gelen gelişmelerle birlikte insanlar daha uzun yıllar yaşayabilmekte, ölüm oranları ve doğum oranları azalmakta, dolayısıyla yaşlı nüfus oranı artmaktadır. Gelişmiş ülkelerde duymaya alışkın olduğumuz bu süreç, günümüzde gelişmekte olan ülkeler için de geçerli olmaya başlamıştır (Murat ŞENTÜRK, Harun CEYLAN, 2015, s. 13). Türkiye’de de yaşlı nüfus oranının son beş yılda %22,5 (TUİK, 2020) oranında artış gösterdiği gerçeği, yaşlılık, yaşlı nüfus ve yaşlılığa ilişkin konuları gündeme almanın gerekliliğini göstermektedir. Yaşlı nüfus olarak kabul edilen 65 ve üzeri nüfus, son beş yılda %22,5 artarak 2020 yılında 7 milyon 953 bin 555 kişi olmuştur. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı ise, 2020 yılında %9,5’e yükselmiştir. Nüfus projeksiyonlarına göre yaşlı nüfus oranının 2040 yılında %16,3’ları yakalaması ön görülmektedir (TUİK, 2021). Yaşlı nüfus oranının rakamsal ifadesi ülkemizdeki değişimin net bir göstergesidir. Bu sebeple sosyolojik bakış açısıyla yaşlılık kavramını ele alma meselesi gündemin önemli bir konusu haline gelmektedir.

Yaşıt olma durumu, çağdaşlık (aynı çağda yaşayan, çağcıl) gibi sınıflamalar insanların birbiriyle kurduğu ilişkilerde belirleyici bir unsur olabilmektedir. Bu sebeple yaşlılarla yakın olma, hayatında vakit geçirme isteği her yaş grubu

için tercih edilebilir niteliktedir. Yaşlılar için de bu durum çevresel şartlarla birlikte değerlendirilmeli; aile, komşu, arkadaş çevresi ve mekânla kurulan ilişkiler bir bütün olarak ele alınmalıdır. Yapılan araştırmalar da bunu destekler nitelik göstermektedir. Yaşlı bakımevimdeki yaşlılarla yapılan çalışmalarda, orada yaşamakta olan bireylerde, alışıktığı gündelik yaşamdan el çekmek zorunda kalmanın olumsuz etkileri gözlemlenmektedir (KÜNTAY, 2014). Yine kentsel dönüşüm ve yaşlılık bağlamında yapılan araştırmalar, yaşlı bireyin yeni bir ev sahibi olmak yerine, sahip olduğu ev ve komşuluk ilişkilerini devam ettirmeyi tercih etmesi yönündeki düşüncenin baskın olduğunu göstermektedir (Cem ERGUN, Ayşe DERİCİOĞULLARI ERGUN, 2010). Bu bağlamda yerinde yaşlanma kavramının önemine dikkat çekebiliriz. Yerinde yaşlanma kavramı “yaşlıların bildikleri bir ortamda yaşama arzusunun” ifade eden bir yaklaşımdır. Bireyin yerinde güvenle yaşlanması, yaşlı bireyin, ailenin ve toplumun bütünsel faydasına işaret etmektedir. Yerinde yaşlanma, kişinin hem fiziksel hem psikolojik yönden ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlayarak yaşam kalitesinin artmasını sağlamaktadır (Velittin KALINKARA, Fatma ARPACI, 2013, s. 58). Yaşlıların evini ve evinin çeperindeki alanı ifade eden bu kavram, yaşamımızı inşa ettiğimiz kişisel ve sosyal dünyamızın, tüm yaşam sürecimize tanıklık etmesi ihtiyacının bir göstergesi konumundadır.

Yaşlılık

Yaşlılık konusu ele alınırken bahsi geçen önemli kavramlardan biri de ‘yaşlılık’(ageism) kavramıdır. Bu çalışma kapsamında derinlemesine bir yaşlılık ayrımı konusu işlenmemekle birlik-

te, ayrımcılığı besleyen ön yargılı tutumların, yaşlı bireylerin hayatını son derece zorlaştıran bir durum olduğunun altı çizilmesi gerekmektedir. Yaşlılık, ırkçılık ve cinsiyetçilik gibi diğer ayrımcı yaklaşımlar kadar toplumsal ilişkileri etkilemektedir. Yaşlı bireyler sadece yaşları yüzünden iş yaşamında, insanlarla olan ilişkilerinde veya sosyal hizmet alırken ayrımcı davranışlarla karşılaşmaktadır. Yaşlılık zamanla ideoloji haline gelerek, ileri yaş gruplarına karşı tutum ve davranışları etkileyen bir unsur haline gelmektedir (Kayacan, 2017, s. 17). Yaşla bağlı ayrımcı tutumlar yaşlıların iş yaşamını sosyal yaşamını olumsuz etkilemekte, yaşlı istismarına sebep olmaktadır. Yaşlı istismarı, yaşlı bireyin sağlık veya iyilik halini tehdit eden veya zarar veren herhangi bir davranıştır. İstismar bedensel, psikolojik veya ekonomik olabilir, aynı zamanda ihmale de dönüşebilmektedir (Akdemir, Görgülü, & Çınar, 2008, s. 69).

Bir insanın net bir biçimde ne zaman yaşlı olarak tanımlanabileceğinin genel geçer bir kabulü yoktur. Dünya Sağlık Örgütü ve benzeri kuruluşların, 65 yaş üstüne işaret eden yaşlılık çalışmaları, sosyal politikaların üretimine yönelik bir alan belirlenmesi konusunda ihtiyacı karşılamaktadır. Ancak sosyolojik perspektifle bakıldığında toplumların, ülkelerin, kültürlerin ve bireylerin objektif bir yaşlı tanımlanmasına sahip olması beklenmemektedir. Her bireyin yaşlılığa dair tanımı, beklentileri, yargıları farklılık göstermektedir. Nitekim araştırmalar da bu açıklamaları destekler niteliktedir. Örneğin 2010 yılında yayınlanan Avrupa Sosyal Anketi’ne göre “Sizce bir insan kaç yaşından sonra yaşlı sayılır?” sorusuna Türkiye’de 55 yaş, Portekiz’de 66 yaş, Yunanistan’da 68 yaş ifadelerine yer verilmiştir (ÇAYIR, 2018, s. 82).

Türkiye’de Yaşlılık

Türkiye’de var olan genç nüfus dinamiği, yaşlı nüfus endişesinin göz ardı edilmesine sebep olabilmektedir, ancak Türkiye dünyanın en hızlı yaşlanan ülkeleri arasında yer almaktadır. Birleşmiş Milletler, 65 yaş üstü nüfusun yüzde yedilere ulaştığı ülkeleri yaşlanan nüfus kategorisinde tanımlamaktadır. Tüm bu istatistikler Türkiye’nin mevcut durumuna işaret etmektedir (Özbay, Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus, 2015: s. 322). Yaşlı nüfus oranının artış göstermesi, yaşlı nüfus sorununu da beraberinde getirmektedir, zira mevcut düzenin, yaşlı nüfusu toplum içine entegre edici bir nitelik taşıyaması, yaşlılara karşı oluşan dışlayıcı algıyı beslemektedir. Nitekim modernitenin getirdiği çekirdek aile tipinin yaşlı ebeveyni ‘yuva’ dışında yalnız yaşamaya itmesi yetişkin çocuk ve yaşlı ebeveyn ilişkilerinin zayıflamasına sebep olmakta, bu süreçte ilişkilerin zayıflaması ve hatta kopması, ön yargıların oluşmasını da pekiştiren bir nitelik göstermektedir. Bunun sonucunda yaşlı birey hem aile içi konumunda hem de toplumsal alanda dışlayıcı bir tavra maruz bırakılmaktadır (Kalaycı, 2011: s. 26).

Türkiye’de yaşlıların durumu, henüz yaşlılık çalışmaları dahilinde nispeten keline dar bir alanda yer bulsa da yaşlılık meselesini ele alan sosyal hizmete yönelik çalışmalar yapılmakta, yaşlılık raporları yayınlanmakta ve yaşlılık atölyeleri gerçekleştirilmektedir. 2007’de Birinci Türkiye Yaşlılık Raporu’nun yayınlanması bu gelişmelere bir örnek teşkil etmektedir. Ancak bu çalışmalar yaşlılık politikalarını sosyal politikaların bir alanı olarak ele almak üzerine temellendirilmekte, yaşlılara karşı ayrımcı

tutumlarına ve toplumsal sonuçlarına yeterince değinilmemektedir (Tufan, 2007: s. 32). İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde Sosyoloji Araştırma Merkezi bünyesinde Yaşlılık Atölyeleri düzenlenerek, yaşlılıkla ilgili çalışan akademisyenler, kamu-özel sektör çalışanları, STK'lar, ilgili öğrenciler bir araya getirilerek, yaşlılık durumuna dair düşünsel bir zemin sunulmakta, var olan sorunlar ortaya konularak çözümsel bir yaklaşım benimsenmektedir.

Toplulukçu kültürlerde yaşlıya saygı göstermek, genel bir anlayış olarak günlük ritüellerin içinde yer alır. Bireyciliğin ağır bastığı Batı Kültürlerinde ise yaşlıya saygı göstermek 'şart' koşulmaz. Ancak bireyin kişisel özellikleri sayesinde saygı kazanması mümkündür (Kalaycı, 2011:24). Yaşlılığın toplumsal yapılardan bağımsız düşünülmesi mümkün olmaktadır. Türkiye toplulukçuluk-bireycilik kültürleri arasında yer almaktadır, bu nedenle bir yandan yaşlıya saygı göstermenin önemi vurgulanırken bir yandan geçmişteki kadar yaygın bir saygı anlayışı olmadığı gözlemlenebilmektedir. Nitekim son yıllarda da çeşitli birçok etkiye bağlı olarak yaşlıları dışlayıcı davranışlara sıklıkla rastlanmaktadır. Yapılan araştırmalarda yaşlıların, yaşlandıktan sonra en çok zorluk çektiği konular arasında insanların saygısız davranışları da yer almaktadır (APK Daire Başkanlığı Araştırma Müdürlüğü, 2004: s. 28). Yine 65 yaş üzeri nüfus ile yapılan bir araştırma da katılımcıların yüzde elisi toplumumuzda yaştan kaynaklanan bir ayrımcılığın varlığını kabul ettiğini söylemektedir. (Marmara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyon Başkanlığı, 2008: s. 94)

Mekân Kavramı Üzerine

Mekânlar toplumsal devinimde, her alanda meydana gelen değişim ve dönüşümlerin etkisiyle, zaman içerisinde farklı tanımlamalara ve ihtiyaçlara göre varlık göstermiştir. İnsanlığın varlığı için gerekli olan üretim ve bu üretim biçimleri mekânın değişiminde en etkili unsurlardan biri olmuştur (Şentürk Ü. , 2014, s. 85). Tüm dünya için toplumsal değişimin temeli olarak ele aldığımız modernite öncesi insanlar, mekânları ihtiyaçları dahilinde üretmiş ve kullanmışlardır. Mekân bu dönemde bireylerin kendi düzenlemelerine tabii, doğayla uyum içerisinde, ayırıştırılmadan ve çevre kirliliğinden uzak, geleneksel toplum yapısına bağlı uzun yıllar varlık göstermiştir. İlk şehirlerin kurulmasından endüstri toplumuna kadar devam eden bu dönem insanların doğayla ve mekânla gerçek bir ilişki kurabildiği, kendi ihtiyaçlarına göre oluşturduğu için, benimseyebildiği mekânların varlığına imkân tanımıştır. Endüstri toplumunun gelişimi ile, mekânlar da rasyonelleşme akımının etkilerine maruz kalmış ve bununla birlikte yaşam alanlarının, mekânların parçalanması söz konusu olmuştur. Kentsel mekânların yeni düzenler üzerine kurulmasıyla birlikte, kullanım değeri üzerine tanımlanmaları yerine değişim değerine geçilmiştir. Mekânların kullanım değerine uygun olması, bireylerin gündelik ihtiyaçlarını sağlamaya yönelik, bireysel, sosyal tüm faaliyetlerini tek mekânda topladığı, zevklerini tatmin edecek nitelikteki mekânlar özelliği göstermektedir. Günlük kullanıma yetkin, toplumsal faydaya yönelik üretilen mekânlardan, mimari yetkinlikleri sağlamaya yönelik, betonarme mekânlara geçilmiştir.

Kapitalizmin insan ilişkilerini azaltıp, bireyleri yalnızlaştırma yönündeki etkileri bu çerçevede mekân üzerine etkisinden de okunabilmektedir. Oysa mekânın anlamı birleştirici niteliğiyle anlamlı olmaktadır. Mekân başkalarıyla ilişki içinde olmamızı sağlamaktadır, bu bağlamda insan ilişkilerine, yaşamımıza anlam veren yer özelliği göstermektedir. Mekân bu bağlamda sosyal ilişkileri beslerken aynı zamanda sosyal ilişkilerden de beslenerek var olmaktadır.

Endüstrileşme sonrası, mekânın toplumdaki işlevinin nasıl değiştiği konusu üzerinde duracak olursak David Harvey'in bu konudaki açıklamaları önemlilik arz etmektedir. Harvey, mekânın toplumdaki işlevinin değişimini zaman ve mekân sıkışması kavramıyla açıklamaktadır. Televizyon, sosyal medya ya da haberleşme kanalları vasıtasıyla dünyanın farklı mekânlarından gelen görüntülerin hızla akışının sağlanması, değişik mekânları üst üste getirmektedir. Böylece mekânların temsilleri gösterilmekte, geçici kullanıma hizmet etmektedir, bu bağlamda gerçek yaşamın yerini, gerçeğin temsili olan benzetimler almaktadır. İletişim araçlarının iş birliği ve düzeni üzerine kurulu yeni bilgi toplumunun mekânı da insan ilişkilerini bu alanda sınırlandırmaktadır. Bireyler ilişkilerini iletişim ağına bağlılıkları ve kullanımları düzeyinde yürütebildikleri için, bu ağın dışında kalmak dışlanmakla eş anlamlı olmaktadır. Nitekim yaşlılar için de bu ağdan yararlanamama ve dahil olamama durumu eşitsizliğe sebep olmaktadır (TEKELİ, 2011: s. 121).

Tüm mekânsal yapılar merkezinde bir öznenin varlığı ile kendini göstermektedir. İnsan mekânın öznesi olarak,

kendisi ve geliştirdiği sosyal ilişkileriyle birlikte mekânı oluşturmaktadır (USTA, 2020: s. 26). Mekân ve insan ilişkisinin bağı mekânların değişken bir yapıya sahip olmasını sağlamıştır. Fakat bu değişkenlik doğal bir süreçten ibaret olmamakta, yapay kentler üretilmektedir. Harvey ekseninde, mekân dediğimiz olgunun, toplumsal olarak belli kişiler için üretildiğini ve insanlar tarafından üretilen bu sosyolojik sahanın, yine insanları etkileyen de bir yönünün olduğu ifade edilebilmektedir. Köksal Alver'in de deyişle:

"Belli bir inanç, değer ve kültür varlığı olan insanın eli bir yere değer ve o yer bir mekâna dönüşür. O yer, yer olmaktan çıkar ve adını bulur. Adı mahalle olur, sokak olur; ev, çarşı, hapishane, park, meydan olur" (ALVER, 2010: s. 118).

Bu bağlamda mekânlarda insanlara ait dokuların varlığından söz edebiliriz, bu dokular alanların, mekânların bağıdır ve aynı zamanda insanların birbiri ile ilişki içerisinde olmalarını sağlamaktadırlar.

Mekân ile ilgili mekân algısı olarak nitelendirebileceğimiz önemli olan ikinci bir kavramda vardır ki, mekânın varlığını özümsemekle ilişkilendirilmektedir. Mekân algısı, basit tanımıyla mekânın bilincine varmaktır. Mekânı algılarımız ile içselleştirir, davranışlarımız ile yönlendiririz. Bu sebeple mekâna ve kişisine bağlı olarak da mekânsal algı farklılaşmaktadır. Kişiler, mekânı barınma gereksinimi başta olmak üzere, ihtiyaçları ve beklentileri çerçevesinde kullanılmaktadırlar. Bu ihtiyaçlar ve beklentiler karşılandığı düzeyde mekânın randımanı artacaktır (ÇİFTÇİ, 2019, s. 6). Her bireyin mekândan beklentileri farklı olmakta ve mekâna bağlı al-

gıları da değişkenlik gösterebilmektedir. Bu algı ve değişkenlikler üzerinden, kişilerin mekânla ilişkileri, mekânın niteliği okunabilmektedir, tüm bunların kent mekânına yansımalarının çalışması, mekân sorunsalının çözülmesi açısından önemlilik arz etmektedir.

David Harvey, kent ve mekân konularında Marksist alana önemli katkılar yapmıştır. Aynı zamanda kentsel mekân alanına da toplumsal yapı ve ilişkileri anlamaya yönelik açıklamalar getirmiştir. Kapitalizmin devamlılığı için kentsel farklılaşmanın etkin bir rol üstlendiğini, kentsel mekânın aynı zamanda çatışmanın mekânı olduğunun altını çizmektedir. Harvey'e göre modern kentler, sermaye sahiplerinin kârlarını artırmaları yönünde kullanılmaktadır (Kurban ve Akman, 2019, s. 3267).

Harvey, kenti anlamının hem toplumsal hem de coğrafi düşünceyi kapsayacak ve bundan hareket edecek bir kavramsal çerçeve ile mümkün olacağını ifade etmekte ve sosyolojik ve coğrafi yöntemlerin bu şekilde kaynaştırılması ile kentsel sorunların üstesinden gelinebileceğini düşünmektedir. Kentin mekânsal biçimi insan davranışlarının temel belirleyicisi olarak görülmektedir (Solak, 2017, s. 32). Harvey, Lefebvre perspektifinde ilerleyerek, sermaye birikim süreçleri ve kent mekânı arasındaki ilişkileri ortaya koyan çalışmalar yapmaktadır. Kentleşmenin sanayileşmeyi belirlemesi, bu süreçte mekânın yeniden yapılandırılması, kapitalizmin varlığını sürdürülebilmek için, bu mekân devingenliğinde baş rolü alması konusu bu çalışmaların genel nitelikleri ni çizen çerçevedir.

Heidegger, bir yerin oturanların özelliklerine göre inşa edildiğini, içinde

bulunduğu fiziksel ve beşerî topografya ile şekillendiğini söylemektedir (Solak, 2017, s. 27). Mekânın insanlar için yaşanılan ya da iş yapılan yer olma özelliğinden öte bir anlam ifade ettiği konusu barizdir ki, mekânın dönüşümü sosyal ilişkiler ve bireysel gündelik pratikler üzerinde de etkili olmaktadır.

Mekân ve insan için karşılıklı etkileşimin yoğun olduğu, iç içe geçmiş bir yapıdan söz edilebilmektedir. Mekânlar insanlar için beton yığını olmaktan öte bir anlam ifade etmektedir. Çünkü mekân insanı fiziksel, sosyal ve psikolojik yönlerden etkilemektedir. Toplumsal yaşamın bir parçası olarak bireyler buldukları mekân ile bir bütünleşme içinde olmaktadır. Bu bütünleşme yaşanılan yer ya da iş yerinin bulunduğu alan olmasına bağlı değişiklik göstermekle birlikte kaçınılmaz bir ilişkidir. Bireyleri mekânından koparmak, insan vücudunun uzuvlarından birini koparma etkisi ile eş değerdir. Mekân ilişki kurduğumuz bir alan olarak hayatımızdaki en önemli parçalardan birini oluşturmaktadır. Bununla birlikte mekân ve mekânda kurulan ilişkiler şehrin devamlılığını sağlamaktadır. Mekânlar insanın evi gibidir. Mekân insanlar tarafından benimsenen sahiplenen bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır, bu nedenle mekân ve insan birlikte düşünülmesi gereken iki kavramdır, biri olmadan diğeri anlamsız kalmaktadır. Mekândaki her parça oradaki ilişki ağını oluşturmaktadır, bunlardan birinin kaldırılması dahi sosyal ilişkilerin kaybedilmesine sebep olmakta ve gündelik pratiklerin alışıldık düzenini bozmaktadır.

Mekânın devingenliğine bağlı olarak, sanayileşme sonrası mekânların yeniden yapılandırılması söz konusu olmuştur.

Büyük şirketlerin, işletmelerin çoğalması, inşaat şirketlerinin girişimleri, toplumsal yapıları değiştirerek, toplumsal dönüşümü gerçekleştirmiştir. Kapitalizme bağlı gerçekleşen bu eylemler insanların birbirleriyle ilişkilerini sınırlamakta ve yalnızlaşmasına sebep olmaktadır. Oysa mekân başkalarıyla ilişki içinde olmamızı sağlayan sosyalleştiğimiz yer anlamını taşımaktadır. Yaşamımıza anlam veren yer olan mekân, bu anlamıyla sosyal ilişkileri beslemekte, sosyal ilişkiler de mekânı beslemektedir. Modern toplumlarda, değişen mekân olgusu ile, parçalanmış mekânsal yapılar kendini göstermektedir ve bu durum insanları şehrin dokusundan kopuk, yaşadığı alanla sınırlı ilişkiler kurma şartlarına bağlı kılmaktadır.

Her bireyin mekânla öznel bağları olması ile, özellikle çocuklar ve yaşlılar için evler asıl ortamdır, bu sebeple kişi sosyal fiziksel refahı için yerel çevreye bağımlı konumdur. Kentsel mekânda güvenlik hissi, arkadaşlık, sosyalleşme ihtiyacı vs. gibi konuların tatmini sebebiyle konut ortamı oldukça önemlidir (Kurban, Akman, 2019, s. 3270). Konut ortamının bu önemi yaşlı bireylerin mekânla kurdukları ilişkilerin çerçevesini çizmektedir. Yaşlı ve mekân ilişkisi bu çerçeveden okunabilmekte, mekân beklentilerine alternatif sunulabilmesine imkân tanımaktadır. Kişilerin, bilhassa bu çalışma kapsamında yaşlı kişilerin var olan kent hakkından yararlanmasına imkân tanınması gerekmektedir. Herkesin şehir hakkından yararlanması toplumsal harmoniyi sağlamaktadır.

1949 yılında insan haklarına saygı ekseninde kurulan Avrupa Konseyi'nin kabul ettiği "Avrupa Kentsel Şartı" kentli haklarının, bilhassa kentteki insanın

hakları temelli bir içeriğe sahip olmasıyla, kentli haklarının somut bir ifadesi özelliği göstermektedir. Şart içinde yer alan haklara bakıldığında herkesi kucaklayan iyileştirici nitelikler savunulmaktadır ve tüm haklar yaşlı bireyleri de elbet kapsamaktadır, fakat bununla birlikte yer alan bir maddede yaş kavramına ayrıca yer verilmesi araştırma kapsamında altının çizilmesi gerekliliğini sağlamaktadır. İlhan Tekeli, Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm isimli kitabında bu konuya değinmiş, bahsi geçen maddeye yer vermiştir: "Kentte yaşayanların yaş yetenek ya da gelir ayrımı olmadan yeterli çeşitlilikte spor yapma ve boş zamanları değerlendirme olanaklarından yararlanabilme hakkı" (Tekeli, 2011, s. 189).

Mekânın Bedenselleşmesi

Mekânlar, var oluşu itibarıyla bireyle iç içe bir konum sergilemesi, belli bir karakter kazanmasının da kaçınılmaz sonucunu doğurmuştur. Herhangi bir şehri ele aldığımızda, o şehre ait ilçeleri, mahalleleri düşündüğümüzde her bir alan için zihinlerde ayırt edici bir nitelik söz konusu olmaktadır. Bir mekânın kendine özgü yapısı, onu diğer mekânlardan ayıran temel davranış biçimleri, toplumsal algılar, davranışlar ve kültürel yapılar ile var olmakta, dolayısıyla mekâna yansıyan tüm bu uygulamalar mekânı bedenselleştirmektedir. Bu çerçevede mekânın anlatımında 'beden'e değinmek noksan bir izaha sebep olmaktadır. Bourdieu'nun sosyal statü ve sınıf konumunun günlük yaşamda nasıl somutlaştığını anlamak için kullandığı habitus kavramı da bedenün kültürel özelliklerini ve sosyal yapıyı üreten bir niteliğe sahip olduğunu ifade etmektedir (Low, 2003, s. 12).

Mekânsal alanın beden ile ilişkisine ait bir başka bakış açısı sunan ‘habitus’ kavramı, kişilerin yaşadıkları mekân içerisinde bedenlerine işlenen tüm bilgilerin varlığına açıklık getirmektedir. Bourdieu’ya göre beden, habitusu şekillendiren toplumsal normların işlendiği yegâne yer konumundadır. Bedene nakşedilen gelenekler kişinin gündelik pratiklerinde, eylemlerinde, tüm tercihlerinde karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda beden kültürel kodların, bir anlamıyla da bulunduğu mekânın hem kayıt yeri hem de bu kodları üreten bir etkidir (Arpacı, 2020, s. 246).

Bedenlerimiz, dünya ile ilişki içinde olduğumuz, zihnimizin fiziğimize yansıdığı bir alandır. İnsan bedeniyle mekânda var olur, mekânı bedeniyle deneyimler ve algılayan beden ile ait olduğu çevre birbirinden ayrılamaz konumdadır, mekân ve beden birbirini besleyen var eden iki oluşumdur. Beden kendini mekânın içinde hissetmektedir ve mekân bedeninin tecessüm etmesi şeklinde uzantısı haline gelmektedir. Beden içinde bulunduğu mekânı algılayarak, kendi içinde yeniden oluşturarak ve onu çevreye yansıtarak meydana getirmektedir (Üstün, 2015, s. 7). Beden üzerine fenomenolojik yaklaşım çalışmalarının sahibi Merleau-Ponty, ‘beden mekân için rahimdir’ ve ‘bedenim olmasaydı benim için mekân da olmazdı’ sözleri mekânın bedeninin her hareketi ve algıları ile var olduğunu ve yeniden yapılandırıldığı açıklamasını anlamlandırmaktadır. Beden ve mekân arasındaki bu devingen ilişki için birbirini var eden, birbirinden etkilenen bir ilişki söz konusu olmaktadır (Özbek, 2018, s. 134).

İnsan ve mekân ilişkisi mevzu bahis olduğunda, bu ilişkinin karşılıklı et-

kileşiminden doğan sonuçlarından biri de kişinin içinde bulunduğu mekânın dokularının bedenine işlemiş olmasıdır. Mekânlar adreste tarif edilen isimlerden, tabela ibarelerinden öte anlamlar taşımaktadır. Mekânın doğal oluşum süreci, insan üretimiyle ilişkili olup, benimsemesi hiç de zor olmayan, kendi bedeninin yaşamasına uygun yaratılan ve düzenlenen bir özelliğe sahiptir. İnsanların hareketleri, mekânı anlamak, satır aralarını okuyabilmek açısından kritik bir öneme sahiptir (LOW, 2014, s. 41). Bedensel hareketler farklı türde mekânlar üretebilmektedir. Bedensel hareketlerimiz ve algılarımızın cisimleştiği alan olarak bedenselleşmiş mekân karşımıza çıkmakta ve bu araştırma için, bireylerin yaşlı algıları ve bununla ilgili uygulamalar, tutumlar mekâna nasıl yansıyor, bu vasıtayla nasıl mekânın bedenselleşmesi söz konusu oluyor sorularına cevaplar aranacaktır.

Yaşlılık ve Mekân

Toplumsal alanda taşıdığımız ortak paydalar bizleri istemsizce belirli gruplara dahil etmektedir. Kadınlar, gençler ve çocukların ayrışmaları gibi yaşlı bireyler de geç yetişkinler grubuna dahil olarak ortak değerleri paylaşmaktadır. Bu şekilde bakıldığında kolektif kimlik, zihinsel süreçlerle ilişkili olarak herhangi bir grubun üyelerinde kendilerini ortak geçmişe bağlı olarak tanımlamaları sonucu getirmektedir (Morley & Robins, 2011, s. 74). Algılar içinde bulunduğu mekânın ve ait olduğu grubun niteliklerine bağlı olarak oluşmakta ve yine bir süreç olarak oluşumunu devam ettirmektedir. Yaşlı bireylerin içinde bulun-

duğu mekânın kimliğini taşıyor olması bu sürecin en belirgin özelliğidir. Mekânın bireyden ayrı düşünülmesinin imkânı olmadığı gibi bireyin de mekândan bağımsızlığı söz konusu olmamaktadır. Yaşlı bireylerin, buldukları mekânla geçirdikleri sürenin her toplumsal gruba göre fazla olması, onlarla ilgili çalışmalara mekânsal boyutun dahil edilmesinin önemini göstermektedir. Yıllarca belirli bir mekânda yaşamış erişkin birey herhangi bir kişiye göre mekânla çok daha fazla ilişki kuracak, anı biriktirecek ve mekânı şekillendirecektir.

Temelde yaşlılık ve mekânın aynı çerçevede konu ediniliyor olması, Türkiye’nin değişen nüfus biçiminin önemli bir sonucudur. Fakat yaşlı nüfus yoğunluğunun genel artışının yanında kent içerisindeki belirli alanlarda da yaşlı nüfus yoğunluğu artarak ayrılmaktadır. Bu bağlamda Şentürk ve Kurtkapan’ın çalışmasında yer verdiği “yaşlılığın mekânsallaşması” ifadesi durumu özetler niteliktedir:

“Yaşlılığın mekânsallaşması; kentlerin genelindeki nüfus artışını içermekle birlikte, kent içinde belirli alanlardaki yoğunlaşmanın bir sonucu olarak tanımlanmaktadır. Yaşlılığın mekânsallaşması apartman, sokak, mahalle vb. mekânlarda yaşlı nüfusun artması sonucu ortaya çıkan yeni bir durumu anlatmaktadır. Bu çerçevede yaşlıların mekânla kurduğu ilişkiler önemli hâle gelmektedir.” (Şentürk ve Kurtkapan, 2017, s. 5)

Henri Lefebvre’nin Mekân Kuramı

Marksist mekân kuramının temsilcilerinden Lefebvre’nin, kent ve mekân konularında önemli çalışmaları bulunmaktadır. Toplumunu açıklarken mekânı merkeze aldığı Kentsel Devrim eseri dünya çapında meydana gelen değişiklikleri irdelemesi yönüyle temel bir metindir. ‘Mekânın üretimi’ isimli eseriyle mekân tartışmalarına Marksist perspektifle hizmet etmiş, Marksist teoriye mekânın farklı boyutlarını dahil etmiştir. (Ghulyan, 2017, s. 2).

Lefebvre’in, kent okumalarına, mekânsal katkılarına dair temelde Marksist bakış açısını taşıyor ifadesi, onu açıklamakla birlikte yetersiz kalacaktır: Lefebvre kendi analizi içerisinde üretim kavramını “sosyal üretim” biçiminde genişletmiştir. ... “Mekânın üretim yöntemlerinin” veya mekânsallaşmanın tarihi Marx’ın kentsel, çevresel ve tutumsal olana dair vizyonunu tamamlamıştır. Lefebvre’e göre gerçek bir komünist devrim, sadece işçilerin üretim araçları ile olan ilişkilerini değiştirmemelidir, aynı zamanda yeni bir mekânsallaşma yaratmalıdır; özel mülkiyet, kent içerisindeki parseller ve topografyaların ızgara sistemlerinin temel örneklerini oluşturduğu “tasarlanan mekândan” uzaklaşmayı sağlamalıdır. (Hubbard & Kitchin, 2021, s. 482)

İkinci Dünya Savaşı sonrası toplumların yeniden yapılanma içerisine girdiği süreç yeni yerleşim yerlerinin topluca ve hızla üretimine tanıklık etmektedir. Şehrin çeperine dar alanlara toplu konutların inşa edilmiştir. Kişiler doğal şehirleşme

sürecindeki istediği alana ihtiyaçlarına göre mekân seçimi aksine, birbirini tanımayan insanların bir araya getirildiği yeni yerleşim alanlarına yerleştirilmişlerdir. Yaşam alanını seçme hakkına sahip olmayan insanlar bir anlamıyla da dayatılan mekânları kabullenmek durumunda kalmıştır. Henry Lefebvre, bu süreci “mekânın üretilmesi” kavramıyla açıklamaktadır (Poyraz, 2011, s. 16).

Lefebvre “mekânın üretilmesi” kavramı üzerinde durmasının temel anlamı, toplumsal ilişkilerin yeniden üretilmesini sağlamasıdır. Aynı zamanda toplumsal ilişkiler de mekân üretirken, bunu kapitalizm kısıncında tamamlamaktadır. Kapitalizmin mekânları, insanların yaşam alanı olarak, doğayla bütünlük, kolayca benimsenen, kendi düzenlerine göre yarattıkları mekânlardan farklı olarak, metalaşan mekânlara dönüşmektedir. Endüstri toplumu ile yaşam alanlarının ve mekânların parçalanması söz konusu olmuştur. Nitekim şehirlerin yeni düzenler üzerine kurulması, yeni planlamalar yapılması ile, bireylerin kendi kullanımına, ihtiyaçlarına ve zevkine uygun mekânlar yerini, kapitalizmin yaptığı çimento mekânlara bırakmaktadır. Lefebvre’de mekân kavramı, ev, evin dışı ya da sokakları içermektedir; yaşama anlam veren yerler, başkalarıyla ilişki içinde olduğumuz alanlar mekânı anlatmaktadır.

Lefebvre’in mekân kuramında en önemli kısımlardan birini “şehir hakkı” kavramı oluşturmaktadır. Endüstri-

leşme ve kapitalizmin etkisiyle mekânların parçalanması sonucunda, şehrin merkezi çeperinde yaşam alanları oluşturularak kentsel dokuda kopuşlar meydana gelmiştir. Banliyölerde yaşayanların şehir hakkından yararlanamaması problemini açıklamak için Lefebvre, bu kavramı kullanmaktadır. Herkesin şehir hakkından faydalanabiliyor olması, doğal hayatın bir gerekliliğidir. Her insanın yaşadığı şehrin üzerinde hakları vardır, insan hakları, özgürlük hakları gibi, şehir hakkı herkesin hakkıdır. Bu bağlamda şehir hakkı, kentsel yaşama hakkı olarak formüle edilebilir (Lefebvre, Şehir Hakkı, 2020, s. 132).

Lefebvre’ye göre her toplumun kendi mekânsal pratiği vardır ve bu mekânsal pratiklerle kendi mekânını yaratmaktadır. Kişiler mekânsal pratiklerini fiziksel çevre (yollar, binalar, özel alan) ve gündelik hayatın tamamı oluşturmaktadır (Ghulyan, 2017, s. 22). Bu çizgide, Lefebvre sistematüğinde mekân, mekânsal pratikler üzerinden okunabilmektedir. Gündelik yaşam pratikleri bu bağlamda, mekân okumalarının önemli bir veçhesini içermektedir. Lefebvre’in de dediği gibi: “Gündelik yaşamın bütün faaliyetlerle derin bir ilişkisi vardır, farklılıkları ve çatışmalarıyla onları kapsar; onların buluşma yeridir. Hem bağıdır hem ortak alanlarıdır. İnsanı –ve her insan varlığını– bir bütün oluşturan ilişkiler bütünü gündelik hayatta şekillenir ve oluşur...” (Lefebvre, 2015, s. 103).

Pierre Bourdieu

20. yüzyılın önemli sosyologlarından Pierre Bourdieu, toplumsal açıklamalara getirdiği bütüncül yaklaşımlarla ön plana çıkmaktadır. Bourdieu, bireyi açıklarken toplumu, toplumu açıklarken de bireyi göz ardı etmeyerek, bireyi yaşadığı mekânla kurduğu ilişkilere odaklanarak yorumlamaktadır. Bourdieu, bireyin davranışlarını anlamayı ve sosyal olana ilişkin düşüncelere açıklık getirmeye odaklanmış; bu çerçevede alan, habitus ve sermaye kavramlarını analizlerinde ön plana çıkarmıştır (Dursun, 2018, s. 118).

Bourdieu metodolojisinde ortaya koyduğu önemli bir kavram olan ‘kültürel sermaye’ kavramı, sermaye biçimlerinin kültürel anlamlar da içerdiği yorumuyla ortaya koyduğu yeni bir açıklama özelliği göstermektedir. Kültürel sermaye, eğitim yoluyla elde edilen, ekonomik sermayeyi elinde bulunduran egemen sınıfa alternatif olarak, toplumsal düzende söz sahibi olma imkânı tanıyan sembolik gücü ifade etmektedir (Hubbard & Kitchin, 2021, s. 146). Bununla birlikte Bourdieu’da habitus kavramı, toplumsal yapıyı açıklarken kullandığı önemli bir kavramdır. Bu kavram çeşitli düşünürler tarafından kullanılsa da Bourdieu’nun habitus kavramı kadar kapsamlı olmamıştır. Bourdieu’nun habitus kavramı, temelde, ‘habita’dan, yani oturuş yerden bağımsız olmayan, edinilmiş alışkanlıkların, hep aynı biçimde gerçekleşmesi ve devamlılığı sonucunda, bedende cisimleşmesi sonucunu ifade etmektedir (Kaplan &

Yardımcıoğlu, 2020, s. 27). Bu bağlamda habitus, içinde olduğu kültürün zihniye işleyen motiflerini; bir mekânda yaşarken, salt o mekânda olmaktan ziyade, bir ilişki ağında olmayı anlatmaktadır.

Mekânlar sosyal yaşamın asli parçalarıdır, bireydir ve bireyden etkilenendir. Bu bağlamda bedenin mekân ile yakın ilişkisini açıklamakta habitus kavramı önemli bir rol oynamaktadır. Habitus kavramının sosyomekânsal değişimlere de açıklık getirmesi, kentsel mekân çalışmalarında kullanılmasının en önemli sebeplerindendir (Hubbard & Kitchin, 2021, s. 149).

Edward W. Soja

Edward W. Soja’yı en genel ifade ile, mekân üzerine çalışmalarını postmodern eleştiri çerçevesinde ele alan Çağdaş Kuramcı ve coğrafyacı olarak tanımlayabiliriz. Soja, kenti postmodern bir mekân olarak kavramsallaştırmasıyla ön plana çıkmaktadır (Özdemir, 2010, s. 72). Lefebvre, Harvey ve Soja’nın Marksist yazını geliştiren mekân perspektifleri, pozitivist yaklaşımın geometrik uzamdan ibaret mekân açıklamasını çok yönlü bir alana taşımıştır. Bu eleştirel teoride mekân sadece sosyal olayların gerçekleştiği bir alan değil, bu süreçlerin hem parçası hem de başlı başına bir etken konumundadır. Mekân, sosyal süreçleri etkileyen ve etkilenen iki yönlü bir etkileşim alanı olarak yorumlanmaktadır (Kaygalak, 2011, s. 5).

Çağdaş kuramlarda kentlin mekânlarının devamlı değiştiği açıklaması ve insan ürünü olan yapay alanlar olduğu söylemleri, sanayileşmenin kentleşmeyi etkilediği gibi kentleşmenin de sanayileşmeyi getirdiği açıklamalarının arka planını oluşturmaktadır. Soja'nın çalışmaları, sosyal yaşamın mekân temelli okunabildiği açıklamaların sahibesi Neo-Marksist kuramcılarla paralellik göstermektedir. En çok etkilendiği isim Henri Lefebvre'dir. Sosyal teorinin her unsurunun içinde mekâna yer verilmesi gerekliliği düşüncesi, Soja'nın mekânsal açıklamalara dair katkılarından. Soja'nın Postmodern Coğrafyalar isimli kitabı da bu temelde, mekânsal, postmodern bir sosyal teori açıklamalarının okuyucuya sunulduğu etkili bir yapıttır. Mekânsal postmodern sosyal teori için kavramsal bir temel oluşturmaya çalışan Postmodern Coğrafyalar çalışması; tarih yerine mekânın üretimi merkeze alarak kentleşme süreçlerini inceleyen Lefebvre'in mantıksal çerçevesi üzerine inşa edilmiştir (Hubbard & Kitchin, 2021, s. 646-649).

Mekân toplumsal ilişkilerin, süreçlerin ürünüdür ve aynı zamanda o ilişkileri etkileme gücüne de sahiptir. Soja perspektifinde mekân, gündelik hayatın rutinlerinden üretilen mekânsal pratiğin biçimlerini içermektedir. Mekânsal pratikler kendini algılanan mekân üzerinden kurmaktadır ve toplumsal üretim ilişkileriyle bu algı yeniden ve yeniden üretilmektedir (Gülhan, 2013, s. 58).

Doreen Massey

Doreen Massey'in biyografik bilgileri ve kuramsal bağlamından söz edecek olursak, 1944 yılı Manchester'ında doğmuş, coğrafya, sosyoloji ve kültür çalışmaları alanlarında en önemli isimlerden birisidir. Massey'in perspektifi, coğrafyayı sosyal alanda incelenen bir bilim dalı olmasının tasavvurunu yapmış, mekânın kavramsallaştırılmasının önemi üzerinde durmuştur. Ona göre mekân kavramı için oturtulan teorik zemin, kişinin algılarını ve mekâna dair dönüşümlerin etkisini belirlemektedir (Hubbard & Kitchin, 2021, s. 511-512).

Massey araştırmalarında mekânın sürekli bir değişim içinde olduğu meselesini temel almaktadır. Bu değişimlerin unsurları tek değildir, insanlar, hayvanlar, şehirler doğa gibi her canlı ya da cansız nesnelere bu değişim çarkının dişleri konumundadır. Mekânlar işte tüm bu unsurların var olduğu, değiştiği ve ilişkilerine imkân tanıdığı yegâne yerlerdir (Zeybek, 2016, s. 9). Mekânın çok yönlü bir kavram olması, ona dair getirilen yorumlar ve çalışmaların da çeşitliliği üzerinde etkili olmaktadır. Bu konum mekânla ilgili konuları hem değerli kılmakta hem de ortak bir tanımda buluşabilme şartlarını zorlaştırmaktadır. Mekânın mühendis-mimar için farklı bir tanımlaması; çevre bilimci ya da coğrafyacı için farklı bir açıklaması; psikolog ya da sosyal bilimci için apayrı bir yorum olabilmektedir. Doreen Massey'in coğrafyacı ve sosyal bilimci kimliğiyle

mekân kavramını değerlendirmesi bu bağlamda, alana dair çalışmalar için son derece değerli bir profil çizmektedir.

Lefebvre'in 'toplumsal uzam, toplumsal bir üründür' görüşü ve Doreen Massey'in 'karşılıklı ilişkilerin ürünüdür' söylemi, mekânın üretilen bir alan olduğu görüşünde hem fikir olduklarının en açık göstergelerindedir (Vurmay, 2010, s. 209). Massey'in üzerinde en çok durduğu konu mekânın çok yönlülüğü ve mekânda ilişkilerin devamlılığıyla, değişim ve dönüşümünün sürekliliği üzerinedir. Mekâna getirilen zamana bağlı değişim açıklamaları, Massey tarafınca eleştirilmiştir, mekânı tek bir yönle açıklamanın her bakımdan yetersiz kalacağı vurgusu yapılmıştır (Bilgili, 2016, s. 12). Mekânlar için asıl olan benim düşüncemdir, benim mekânım benim ürettiğimdir; hem benim tasavvurumdaki hem dış etmenlerce hem benim tarafımdan tasarlanan, dönüştürülen yegane yaşam alanlarıdır.

Araştırmanın Tasarımı

Araştırma Konusu

Bu araştırma, Türkiye'de uzun vadede değişen aile yapısı ve nüfus piramidi çerçevesinde, yaşlıların mevcut durumunu göz önünde bulundurarak, yaşlılık döneminde mekân ile nasıl bir ilişki kurulduğu, mekâna ilişkin beklentiler ve yaşlı bireylerin gündelik pratiklerinin mekâna bağlı olarak nasıl şekillendiği meselesini konu edinmektedir. Bu bağlamda mekân sosyolojisi ve yaşlılık sosyolojisi disiplinleri incelenmiştir.

Yaşlılık sosyolojisi ve mekân sosyolojisi harmanlaması ile yaşlılık ve mekân merkezli bir çalışma ortaya çıkarılmıştır. Yaşlılık ve mekân konuları çalışmaya bir çember oluşturacak biçimde konumlandırılmış, bu çerçevede 65 yaş ve üzeri bireylerle derinlemesine görüşmeler yapılarak, yaşlıların mekân ile ilişkisi merkeze alınmıştır. Kentte yaşayan yaşlıların, mekân ile ilgili memnuniyetleri, mekân aidiyetleri, mekânsal değişimle ilişkileri, mekânın yaşlılar için sunduğu imkânlar, mekânın yaşlılar için niteliği, bu araştırma için temel konuları oluşturmaktadır.

Araştırmanın Amacı

Toplumsal gelişmeler, temelde kentleşme ve mekânsal değişimler, yaşlılar için yeni yerleşim alanları oluşturmuştur. Hemen hemen her yaşlı birey, doğduğu beldede, memleketinde yaşama şansını ya da isteğini gerçekleştirememektedir. En başta ekonomik kaygılar yer almak üzere, çevresel koşullar, aile birlikteliği devamı ve çeşitli sebeplerle, farklı yaşam alanlarına yönelerek yeni yerler yurt edinilmiştir. Yaşlılar için de yeni mekân, yeni kültür, farklı gündelik pratikler ve ilişkileri beraberinde getirmiştir. Yaşlılık ve mekân konulu bu araştırma temelinde, Türkiye'nin yaşlı nüfus yoğunluğunun hızla arttığı bir şekle evirilen nüfus piramidine yönelik bir farkındalık oluşturmak, toplumda pek fazla söz hakkı bulamayan yaşlı bireylerin toplumsal alandaki yerini, benliklerini ve tüm ilişkilerini şekillendiren kentsel mekânın etkilerini incelemek amaçlanmıştır.

Çalışmanın amacına ulaşmasına yönelik, temel araştırma soruları çerçevesi oluşturulmuş, bu sorular çeşitlendirilerek, mülakat çalışması tasarlanmış olup, derinlemesine görüşme metoduyla mülakatlar yapılmıştır. Sorular oluşturulurken Türkiye’de yaşlılara ve mekâna ilişkin konularda nitel ve nicel veriler incelenmiştir. Araştırmanın amacına uygun sorular ve yapılan görüşmeler neticesinde elde edilen bulgularla, ulaşmak istenilen sonuca uygun değerler elde edilmiştir.

Projenin Kapsamı

Araştırma kapsamında nitel araştırma yöntemleri planlanmış olup mülakat tekniğinden faydalanılmıştır. Araştırmanın konusuna yönelik literatür incelenmiş, birçok makale, tez ve kitap taraması yapılmıştır. Araştırmanın temel kavramlarını, “yaşlılık, mekân ve mekân algısı, mekânın üretimi” oluşturmaktadır. Çalışmanın içeriğine yönelik yine bu kavramları esas alan referanslar seçilmiş, geniş ölçekli bir literatür taramaya yer verilmiştir.

Araştırmanın, yarı yapılandırılmış görüşme metodu kullanılarak soruların açık uçlu sorulardan oluşması ve soruların görüşme kılavuzu takip edilerek yöneltilmesi amacı temel alınarak yaşlı bireylerle 37 sorudan oluşan, derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Çalışmanın içeriğinde örneklem seçilen, Kadıköy ve Bağcılar İlçelerinde ikamet eden yaşlı bireyler için rahat bir görüşmeye uygun ortam hazırlanmış, on kişi ile yapılması

planlanan mülakatlar tamamlanmıştır. Yaşlı ve mekân ilişkisini ölçümlemek üzere 65 yaş ve üzeri bireylere yöneltilen soruların içeriğini, ev içi ve çevre mahalleyi okumayı temel alan soru türleri geliştirilmiştir. Çalışmaya katılımın gönüllülük esasına bağlı olması ön planda tutulmuştur.

Yöntem

Araştırma kapsamında nitel araştırma metotlarından faydalanılması ön görülmüştür. Nitel araştırma modeli, olguları bütüncül bir yaklaşımla inceleme ve irdeleyici bakma imkânı sağladığı için bu araştırma temelinde uygun görülmüştür (Punch, 2011, s. 183).

Teknik (Veri Toplama Aracı)

Mülakat tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırma kapsamında örneklem seçilen 65 ve üzeri bireylere mülakat soruları aktarılmış, yanıtlar alınmıştır. Böylece zamanının birçoğunu evde geçiren, aynı mekânlarla uzun süreli ilişkiler kurma imkânı bulan yaşlı bireylerin, mekânla ilgili deneyim ve düşüncelerine yönelik veriler elde edilmiştir (Şentürk ve Kurtkapan, 2017, s. 9).

Araştırmanın Varsayımı

Yaşlılık konusu ve bu başlık altında ele alınan mekânsal yaşlılık konusu yalnızca yaşlı olarak tanımlanan bireyleri değil, toplumun her alanını ilgilendirmektedir. Toplumun her parçasını birbiriyle anlamlı bir ilişki içerisindeki örgüler gibi düşünebiliriz, bu nedenle herhangi bir olgudan bahsederken onu

diğerlerinden ayırtmak mümkün olmamaktadır, birini çekip almak diğerlerini de beraberinde getirmektedir. Toplumumuzdaki yaşlılık ve mekânsal ilişki meselesi de modernleşme süreci, küreselleşme, aile kurumu, gelenek ve görenekler, toplumsal normlar, eğitim, ekonomi vb. gibi pek çok alanla iç içe bir konumda yer almaktadır. Yaşlılık ve mekân konuları, ayrı ayrı interdisipliner alanlar olma özelliği göstermektedir. Yaşlılık başta sosyoloji, psikoloji, sağlık, sosyal hizmet ve ekonomi bilimleri için önemli araştırmalara konu olmaktadır. Nitekim mekân da konusu itibari ile sosyoloji, mimarlık, inşaat ve tasarım alanlarında farklı bakış açıları ile ele alınmaktadır. Bu araştırma yaşlılık ve mekân ilişkisini mikro ölçekte ele alarak mekân ile yaşlı birey arasındaki ilişkiyi, mekânsal yaşlılık bazında incelemeye çalışmaktadır. Yaşlı bireylerin mekâna karşı tutumunun yaşlılar üzerinde etkin bir rol oynadığı görülmektedir. Nitekim yaşlıların mekânla ilgili paylaşımları, yaşlılık döneminde ev ve yakın çevre odaklı arttığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda mekân ve mekânla kurulan ilişkiler mekânsal değişimlere bağlı olarak, yaşlılık pratiklerini etkilemektedir.

Bulgular

Mülakatlarda araştırma soruları sunulurken, katılımcılara kimliklerinin gizli tutulacağı bilgisi verilmiş, güvenilirlik ortamı sağlanmıştır. Bu bağlamda araştırmaya katılan kişilerin görüşleri aktarılırken, isimleri gizli tutulmuş, tak-

ma adlara yer verilmiştir. Nitel araştırma yöntemi tercih edilen araştırmalarda en önemli ve meşakkatli bölümlerden birisi verilerin analiz edilmesi aşamasıdır. Nitel araştırma yönteminde elde edilen verilerin sistematik hale getirilmesi, kodlanması ve bulguların yorumlanarak analiz edilmesi gerekmektedir. Bu araştırma için yapılan görüşmelerdeki edinimler bir metin oluşturularak yazıya dökülmüş, araştırma formatına göre elde edilen cevaplar sınıflandırılarak ardından yorumlanmıştır (Böke, 2014).

Yaşamsal Yeterlilik Mekânı Olarak İstanbul: Türkiye kentleşme tarihinde, köyden kente yoğun göçlerin olduğu, 60-70’li yıllar, görüşmecilerin birçoğunun da İstanbul’a geldikleri tarihlere işaret etmektedir. Katılımcıların verdiği cevapların hemen hepsinde İstanbul’a yerleşme tarihi 30 yılı aşkın süreçleri kapsarken, sebepler ortak bir noktada toplanmaktadır. Katılımcılar, İstanbul’a yerleşme sebeplerini ‘iş bulma’ beklentisi ve İstanbul’da birçok imkân bulabileceği umuduyla memleketinden göç ettiğini ifade etmiştir.

Mekânların yaşam alanı olarak inşa edilmesinin ne önemli etkenlerinden biri de o mekânın bireylere sunduğu imkânlardır. Bu çalışma için seçilen iki semti kapsayan kent mekânı olarak İstanbul, yıllar boyunca gözde şehir unvanına sahip olmuş, hala da bu niteliği devam ettirmektedir. İstanbul ili bu yönüyle, tarih boyunca göç alan bir mekânsal özelliğe sahip olmuştur, hala da göç almaya de-

vam etmektedir. Ülkemizdeki kentleşme hareketlerinin özellikle 1950'lerden sonra yoğunluk kazandığını söyleyebiliriz. İntansif tarıma geçilmesi, kırsal nüfusun devingenliği üzerinde etkili olmuş, meydana gelen yapısal dönüşümler kırsal alandan kentsel alana göçün söz konusu olmasını neden olmuştur. Ulaşım olanaklarındaki ve kitle iletişim araçlarındaki gelişmeler de yatay hareketliliğin hızlanmasında etkin rol oynamıştır. Kentsel alanda gündeme gelen yeni iş olanakları ve daha iyi yaşam koşulları da kent üzerinde yapısal değişimlerin tohumlarını ekmiş, bunun sonucunda kırsal nüfusu kendine çekerek, kentsel nüfusun, toplam nüfus içindeki oranının hızla artmaya başlamasına sebep olmuştur (Dülgeroğlu- Yüksel & Kerem, 1998, s. 50).

Dayanışma İhtiyacına Çözüm Olarak Akraba Yanını Mesken Seçme: Araştırma kapsamında genel itibarıyla yaşlı bireyler, mekân tercihlerini, hiç bilmedikleri, yenilikler veya farklılıklar içeren yerler üzerinde yapmamış, ahabaplarının, çocuklarının veya akrabalarının yaşadığı mekânları tercih etmiştir. Mekânda bir yakınının olması, güven duygusu vermesi ve dayanışma ihtiyacının tatminini sağlamaktadır. Katılımcılara yöneltilen, İkamet ettikleri alanı seçmelerinin üzerinde etkili olan sebep sorulduğunda, hemen her bireyden, evvela bir yakının orada olduğu cevabı alınmıştır. Bireyler dayanışma ihtiyacına çözüm olarak akraba yanını mesken seçmeyi tercih etmektedir.

Yaşadığın mekânda yakın çevrenden kişilerin ikamet ediyor olması, mekânı kişiler için tercih edilir olması üzerinde bir etkidir. Aynı zamanda yaşlılık döneminde yakın çevreyle ilişkilerin çok daha önem kazandığını söylemek yerinde olacaktır. Ahabap, akraba ve çocukların, yaşlılığa uyum sağlamada rolü önemlidir. Ailenin ve tanıdıkların yakınlığı, sevenlerinin desteği, yaşlılarda yaşam doyumu üzerinde etkili olmaktadır. Dayanışma imkânının varlığı, kişilerin kendini daha güvende hissetmesini ve psiko-sosyal açıdan tatmin olmasını sağlamaktadır. Bireylerin yakın çevreyle daimî ilişki içinde olma, aile, arkadaş ve akraba bağlarına, bunlardan gelen koşulsuz sevgiye olan ihtiyacı mütemediyen devam etmektedir (Ceylan, 2015, s. 56). Bu ihtiyaca çözüm olacak ki, taşınma, göç etme gibi mekânsal değişiklik durumlarında akraba yanını mesken seçme durumu tercih edilmektedir.

Mekân İçin Aranılan Özellik: Mahalle Kültürünün Varlığı: Bağcılar ve Kadıköy semtleri için karşılaştırma yapacak olursak, her iki mekânın da sakinleri mahalle kültürünün varlığından istenilen ve aranan bir özellik olarak bahsetmektedir. Bununla birlikte katılımcıların, komşuluk, ilişkileri, gündelik pratikleri, kimlerle yakın ilişki kurabildiği sorularına verilen yanıtlardan yola çıkılacak olursa; Bağcılar'da esnaf, mekânsal değişimlere rağmen kendini ve insanlarla ilişkilerini koruyabilmiştir, Bağcılar semtinde Kadıköy'e göre mahalle kültürü nispeten varlığını devam ettirmektedir.

Kadıköy'de ikamet eden bireylerin çoğunluğu, İstanbul'a ilk göç ettiklerinde orayı tercih etmiş ve aynı muhitinde oturmaya devam etmektedir, ancak Bağcılar'da yaşayan katılımcıların çoğunluğu Bağcılardan önce farklı bir muhitte varlık göstermiştir. Uzun süredir aynı yerde ikamet ediyor olmanın çevre ile daha yakın ilişkiler kurmaya olanak sağlayacağı varsayımı geçerli olmamaktadır. Yaşlılık dönemindeki bireyin, ölüm, taşınma, kentsel dönüşüm vb. sebeplerle komşu, yakın çevre üzerinde kayıplar yaşamaması, yalnızlaşmasına sebep olmaktadır. Eşini kaybetmiş yaşlı bireyler yalnız yaşayarak hayatını devam ettirmektedir.

Mekânda Memnuniyetin Temel Yapıtışı: Alışılmışlık: Bağcılar ve Kadıköy ilçelerinde ikamet eden katılımcılara yöneltilen mekânla ilgili memnuniyet düzeylerini ölçmeye yönelik sorularda bireyler yüzde yüz oranında "memnununum" cevabını vermişlerdir. Konular irdelendikçe mekâna dair eleştirel yaklaşımlar olsa dahi, senelerdir aynı muhitte oturmak, o mekâna "alışmış" olmak, o mekâna aidiyet ve memnuniyet düzeyini doğru orantıda etkilediği görülmektedir.

Yaşlılıkta Eski Mekânlara Özlem: Yaşlılık döneminde, çeşitli sağlık problemleri, eski imkânların bulunamaması gibi sebeplerle, geçmişte ilişki kurulan mekânlara özlem duyulmaktadır. Yeni mekânın sunduğu imkânlar, yeni düzenler var olsa dahi, Kadıköy yahut Bağcılar ilçesi katılımcıları fark etmeksizin, eski mekânların hatıraları zihinlerde yerini korumaktadır.

Mekânlar mimari yapılarının yanı sıra, sosyal ve sembolik düzeylerde birbiri ile ilişki içerisindedir (Kalınkara & Arpacı, 2013). Katılımcıların açıklamaları ışığında, mekânlar, yaşlı bireyler için de anlam yüklü, yaşayan, yaşatılan özlem duyulan alanlardır.

Yaşlılar İçin Buluşma Mekânı Olarak: Cami: Camiler, Türk toplumu için, tarih boyunca önemli bir imgesel ve simgesel özelliğe sahip olmuştur. Bu araştırma için irdelenen kısım, camilerin yaşlı bireyler için buluşma mekânı olarak tercih edilmesi ve camiye yüklenen nosyonun niteliği üzerinedir. Erkek yaşlı bireyler gündelik pratiklerinde zamanlarının çoğunluğu camide ya da cami cemaati arkadaşlığıyla paylaşımlarda geçirmektedir.

"Yaşlanma ve Mekân İlişkisi Üzerine: Türkiye'de Yaşlı Erkek Bireylerin Camii ve Kahvehane Kullanımlarının Analizi" (Esendemir & Sağman, 2019) Araştırmasında yer alan bulgulara göre, görüşme yapılan 30 yaşlı bireyin 19'u düzenli olarak günlük camiye gittiklerini belirtmişlerdir. Bu 19 bireyden sadece 8'i emeklilik öncesi de camiye gittiklerini söylemişlerdir. Bu bağlamda yaşlılık döneminde, cami, yeni mekânsal tercihler arasında yer almaktadır. Yaşlı bireyler camiye bir sosyalleşme alanı olarak tercih etmektedirler. Yaşlı bireyler için cami ve cemaat arkadaşlığı -ailenin dışındaki en büyük sosyal destek kaynağı olmaktadır (Esendemir & Sağman, 2019, s. 26). Cami, yaşlılar için temel uğrak noktaları arasında önemli bir alana karşılık gelmektedir, literatür de bunu destekler niteliktedir.

Yaşlı Bireylerin En Büyük Yardımcısı: Çocuklar: Araştırma sorularında yer alan: “Maddi- manevi bir ihtiyaç durumunda kimlerden yardım istiyorsunuz?” sorusuna katılımcılar genel itibariyle “çocuklarımdan” cevabını vermiştir.

Perde Arkasında Kalan Ayrımcılık Türü, “Yaşlılık” Farkındalığının Noksanlığı: Araştırma soruları arasında yer alan, “Yaşınızdan dolayı ayrımcı bir davranışa maruz kaldığınız oldu mu?” sorusu yöneltildiğinde, katılımcılar genel itibariyle böyle bir tutumla karşı karşıya kalmadıklarını ifade eden açıklamalarda bulunmuşlardır.

Gündelik Hayat Pratiklerinde İkincil İhtiyaç Olarak Sosyal Medya, Akıllı Telefon, TV Kullanımı: Yaşlı bireyler, gündelik pratiklerinde teknolojik araçlarda veya sanal mecralarda vakit geçirmek yerine, daha çok gazete ve kitap okumak, camiye gitmek, market gezmek, yürüyüş yapmak gibi aktivitelere yer vermektedir. “Akıllı telefon, sosyal medya kullanıyor musunuz?” sorusuna verilen cevaplar, yaşlı bireylerin ihtiyaç dışında telefon vs. kullanım oranlarının düşük olduğunu göstermektedir.

Yaşlılıkta Bir Bağımlılık Türü: Sürekli İlaç Kullanımı: “Yaşadığınız bir sağlık problemi ya da sürekli kullandığınız bir ilaç var mı?” sorusu yöneltilen yaşlı bireyler, genel itibariyle sürekli ilaç kullanımına mahkûm olduklarını ifade eden yanıtlar vermişlerdir. Sürekli ilaç kullanımı, yaşlı bireylerde hayat kalitesini olumsuz etkileyebilmektedir. İlaç kullanımının

gerektiği durumların yanı sıra, ihtiyaç olmadığı durumlarda da kullanılması, hem sağlıklarını tehdit edici bir unsur oluşturmakta hem de bu çaresizlik yaşlılık hissine sebep olmaktadır. ‘Yaşlıyım tabi ki ilaç kullanacağım’ kanısı, katılımcıların sahip olduğu genel görüşü ifade etmektedir.

Gündelik Hayatın En Uzun Zaman Geçirilen Mekânı Evler: Yaşlılık döneminde en uzun zaman geçirilen mekânlar arasında evler yer almaktadır. Evin içerisinde yer alan eşyalar da yine en çok ilişki kurulan ve anlam yüklenen nesnelere olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcılara yöneltilen “Evinizde en değer verdiğiniz, sizin için önemli bir yeri olan eşyanız nedir?” sorusuna verilen cevaplar, kişiler için ev ortamın kişisel zevklere göre tasarlanan, üretilen ve yaşatılan mekânlar olduğunun bir göstergesidir.

Yine katılımcılar, kendilerini hangi mekânlarda rahat hissettikleri sorusuna, genel itibariyle ev ortamı cevabını vermiştir. Bu bağlamda şu çıkarımda bulunmak yerinde olacaktır ki, yaşlı bireylerin, kendilerini ait hissettikleri mekân yine kendi evleridir.

Mekân Aidiyetinin Mihenk Taşı Komşuluk İlişkileri: Kentlerde, ortak mülkiyete dayalı ilişkilerin yer aldığı, aynı apartmanda yaşayan bireyler “komşu” olarak tanımlanmaktadır (Özbay, Akrabalık ve Komşuluk İlişkileri, 2014). Komşuluk, Türk kültüründe değer verilen, üzerine sosyolojik çokça çalışma yapılmış, insan ilişkilerinde önemli bir

etkileşim unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Hızlı kentleşmenin yaşandığı ve köyden kente yoğun göçlerle oluşturulan yeni yerleşim alanları itibariyle, kültürümüzde komşuluk ilişkilerinde “hemşerilik” de aranan bir alt unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların araştırma sorularına verdiği cevaplarda, hemşerileri ile yakın çevrede oturmaktan, onlarla komşuluk yapmaktan memnun oldukları saptanmaktadır.

Demografik özellikler çerçevesinde değerlendirme yapılacak olursa, erkek yaşlı bireylerin, kadınlara oranlara komşuluk ilişkilerinde daha zayıf ilişkiler yürüttükleri söylenebilir. Erkek bireyler genel olarak cami cemaati arkadaşlığı kurarak gündelik hayatlarını şekillendirmişlerdir. Ancak kadınlar, komşuluk ilişkilerinde erkeklere oranla daha sık görüşebilen, paylaşımda bulunabilen bir portföy çizmektedir.

Yaşadığı mekândan mutlu ve memnun olduğunu ifade eden bireyler, bu çıkarımda bulunurken, düşüncelerini, komşuluk ilişkilerinin yakın olması ile de ilişkilendirerek desteklemektedir. Bir mekânda komşuluk ilişkilerinin devamlılığı, o mekâna aidiyeti ve memnuniyeti de yüksek oranda etkilemektedir. Araştırma temelinde, yaşlı bireylerin komşuluk ilişkilerini kısmen devam ettirebildiklerini söylemek mümkündür. Komşuluk ilişkileri devam ettirilebilsin ya da ettirilemesin, bir mekân için aranan özellik statüsünü korumaktadır. Nitekim, komşularıyla gündelik hayat pratiklerinde ilişki kuramayan bireyler,

bunu bir eksiklik olarak ifade ederken, komşularla yakın ilişki kurulabilme durumu, övgü duyulması ya da eksikliği hissedilen bir özellik olarak bahsedilmektedir. Aynı zamanda komşuluk ilişkilerinde yakınlık, yaşlı bireyler için, yalnızlığın giderilmesinde önemli bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yaşlılıkta Sevilen Fakat Gezme İmkânı Bulunamayan Mekânlar: Katılımcıların verdiği cevaplar neticesinde söylemek mümkündür ki: Yaşlılıkta daha çok, gezmeye ve dışarıda vakit geçirmeye ayrılan zaman kısıtlı olmaktadır. Bununla birlikte, yaşlı bireylerin gezme mekânlarında, tercihen dini ritüellerin gerçekleştirildiği, cami, türbe, mabet, kabristan gibi yapıların yer aldığı bölgeler ön plana çıkmaktadır. Mekânsal olarak yaşanan yerin, kalabalık, sakin olması ya da konumu, yaşlılıkta gezme durumunu nispeten etkilemektedir. Kadıköy’de yaşayan yaşlı bireyler, sahil kenarı ve park gibi mekânlara daha yakın mesafede yer almasından dolayı olacak ki, gezintiye çıkabildiğini ve bu tarz mekânlardan hoşlandığını belirtmiştir. Yaşadığı mekânın sunduğu imkânlar, gündelik hayatı, paylaşımları, istekleri ve zevkleri etkilemektedir.

Yaşlılık Politikalarına Dair Paylaşımlar: Katılımcıların verdiği yanıtlarda yüzde altmış oranlarında, yaşlılık politikalarından memnuniyet söz konusudur.

Kentsel Dönüşümün Gerekliği Görüşü ve Kentsel Dönüşüme Bakış: Kentsel dönüşümün mekân ve birey üze-

rindeki etkisi yadsınamaz; bununla birlikte, yaşadıkları mekânla uzun süreli ilişki içerisinde olan yaşlı bireyler kentsel mekânın en önemli parçalarından biridir ve yine kentsel dönüşümün etkilerini ölçümleyebileceğimiz bir kitle olma özelliği göstermektedir. Kentsel dönüşümün etkilerinin incelenmesi, kentin fiziksel koşulları ile toplumsal problemleri arasında ilişki kurarak, toplumsal meselelerin anlamlandırılabilmesine imkân tanımaktadır ve kentsel dönüşümün bu etki alanı iyi okunmadığı sürece iyileştirmeye yönelik zanlar yerini yeni problemlerin oluşumuna bırakacaktır.

Yaşlı bireylerin, alışkın olduğu mekânda, tanıdığı, ilişki kurduğu ve güvendiği kişilerle aynı mekânı paylaşıyor olması büyük önem taşımaktadır. Nitekim bu şartlar altında yaşam doyumu sağlanması mümkün olmaktadır. Kentsel dönüşüm projelerinin genel itibarıyla bu sürece zarar verme olasılığı yüksek ihtimallidir (Ergun & Dericioğulları Ergun, 2020, s. 129). Ancak araştırma kapsamında yaşlı bireylere yöneltilen kentsel dönüşüme yönelik görüşlerde, genel kanı kentsel dönüşümün gerekliliği düşüncesidir.

Yalnızca bir katılımcı kentsel dönüşüm eksikliğini gören açıklamalarda bulunmuş, eski yaşadığı mekândan ayrılmak durumunda kaldığını ifade ederek, memnun olmadığını belirtmiştir.

Mekânsal Niteliğin Tanımında: Sakinlik: İstanbul'un Türkiye'nin en kalabalık ili olma özelliği, ilçelerin hemen hepsinde de kendini göstermektedir.

Araştırma sorularında yöneltilen sorular ve alınan cevaplar itibarıyla, katılımcıların görüşleri de bu doğrultudadır. Kadıköy ilinde ikamet eden katılımcılar, yaşadıkları mekânı sakinlikle daha çok bağdaştırmaktadır. Bununla birlikte, yeni kentleşmenin unsuru site içinde ikamet eden Bağcılar bölgesi katılımcıları da yakın çevresini, ilçe geneline göre sakin yapıları olarak tanımlamışlardır.

Pandemi Sürecinde Yaşlı Olmak: 2020 yılı itibarıyla ülkemizde etkili olmaya başlayan koronavirüs hastalığı, tüm dünyayı etkisi altına almış ve toplumsal alana nüfuz ederek, değişim ve dönüşmeleri beraberinde getirmiştir. Koronavirüs hastalığının, etkileri hala devam ederken, bu sürecin en fazla etkilenen grubunun hasta ve yaşlı bireyler olduğunu söylemek mümkündür. Bu salgın, uzun süreli sokağa çıkma yasağı önlemleriyle birlikte bireyleri, evlerde kalmaya zorunlu bırakmış, yaşam mekânlarını ev içerisinde sınırlamıştır. Pandemi süreci yaşlı bireylerin söylem ve eylemlerde ön planda tutulduğu, en riskli grup tanımlaması ile psikolojik şiddete maruz kalmalarına sebep olmuş, sıkıntılı süreçleri içermektedir (Soysal, 2020, s. 296).

Sonuç

Bu araştırma ile kentsel mekânda meydana gelen değişim ve dönüşümlerin, yaşlı bireylerin gündelik pratikleri üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bilhassa bireylerin içinde buldukları mekânın özleriyle dokunmuş parçaları kendilerinde taşıdıkları, yine

mekânı, kendi nüanslarıyla şekillendirdikleri gözlemlenmiştir. Yaşlı bireyler için mekân, emeklilik dönemlerini geçirdikleri, eşleriyle ya da kendi başlarına kaldıkları, yeni bir hayat biçimini benimsedikleri dönemde yaşamlarını şekillendirdikleri yegâne alanlardır. Toplumsal bir ürün olan mekânın, çoğu zaman ikinci plana atılan yaşlı bireyler için de etkileşimi kaçınılmazdır. Bu bağlamda yaşlı bireylerin de mekânsallık okumasının yapılması, yaşlı sınıfının ürettiği mekânın biçimi ve mekândan nasıl etkilendikleri, hayatlarını nasıl şekillendirdikleri, hayatlarını nasıl şekillendirdikleri konusunun çalışılması; toplumsal yapıya yönelik sosyolojik araştırmalarda hem yaşlı bireyler hem de mekân kavramı tartışmalarına hizmet etmektedir.

Yaşlılık ve mekân ilişkisini konu alan bu çalışmada yaşlı bireylerin mekâna yönelik tutumları ile ilgili bulgulara ulaşılmıştır. Yaşlı bireylerin, toplumsal devinimler sonucu kentsel mekânda meydana gelen değişimler karşısında onların da karşılıklı değişime uğradığı ve mekânın yapısını etkilediği sonuçlarına ulaşılmıştır. Burada bahsi geçen mekân kavramı sokak, mahalleden ibaret değildir. Mekân yaşlı bireyin yaşamını sürdürdüğü evi, bahçesi, apartmanı, sokağı aynı zamanda ilçesidir. Yani yaşlı bireyin canlı ya da cansız her varlıkla ilişki kurduğu uzamlardır. Bu bağlamda yaşlı bireyin mekânla kurduğu ilişkiye yönelik bulgular toplanması için parçadan bütüne, gündelik pratiklerini gerçekleştirdiği tüm alanları ilgilendi-

ren sorular yöneltilmiştir. Yaşlı bireylerin, mekânsal ilişkilerinin incelenmesi, toplumumuzda yaşlı nüfus oranının artış göstermeye başlaması ile araştırılması gerekliliğini göstermektedir. Araştırma bulgularıyla, kentsel mekânda meydana gelen değişim ve dönüşümlerin, yaşlı bireylerin gündelik pratikleri üzerinde son derece etkili olduğu gözlemlenmiştir. Toplumsal bir ürün olarak mekânın, toplumun göz ardı edilen kesimi olarak yaşlılar üzerinden çalışılması, yaşlılık kavramının mekân üzerinden okunması ve yaşlılık üzerine farkındalık oluşturması açısından önemlilik arz etmektedir.

Yaşlılık dönemi, hayatın her evresinde içinde bulunduğumuz koşullarda olduğu gibi artıları-eksileri, zorlukları-kolaylıkları, yeterlilikleri-eksiklikleri içinde barındıran bir süreçten ibarettir. Öte yandan yaşlılık, psiko-sosyal gelişimin devam ettiği ve üretken olunan bir dönemi içermektedir. Hayat boyu edinilen deneyimler, yaşlılıkta problem çözme yeteneğinin son derece gelişmesini sağlamaktadır ve yaşlılık, geniş bir vizyon, bilgi birikimi ile iyi bir sözcük hazinesinin de beraberinde getirildiği bir olgunluk döneminin ifadesidir (Yavuzer, 2020, s. 88).

Ünlü düşünür Cicero'nun yaşlılık ile ilgili görüşlerini bahsettiği eserinde yaşlılık üzerine faydalı açıklamalara ulaşmak mümkündür. Yaşlı ayrımcılığına sebep olabilen ön yargılı tutumların altında yatan olumsuz düşünceleri, yaşlılıkla bağdaştırılan görüşlerin aksine, insanın karakteri-

nin gençliğinde nasılsa yaşlılığında da öyle devam ettiğini açıklamaktadır. Yaşlılığın keyifli yönlerini ortaya koymak ve ılımlı bir yaklaşım benimsemek, yaşlılığa karşı çoğunlukla, toplumsal açıdan olumsuzluklarla ilişkilendirmelerin önüne set çekebilmek açısından önemlilik arz etmektedir. Cicero'nun eserinde, yaşlılığa ilişkin tutumu yaşlılık döneminde kişinin üretkenliğinin devamlılığını destekler niteliktedir:

Huzurlu, sorunsuz ve yumuşak bir ömrün yaşlılık çağı da sakin ve rahat geçer. Platon'un yaşlılığının böyle olduğunu biliyoruz, öldüğünde 81 yaşındaydı ve son ana dek yazmaya devam etti. Sokrates'in yaşlılığı da böyleydi. Panathenaicus isimli kitabımı doksan dört yaşında yazdığım kendisi söylüyor, sonrasında beş yıl daha yaşamıştır. ... Akılsızlar kendi kusurlarını ve suçunu yaşlılığa yükler (Cicero, 2020, s. 10).

Bu bağlamda yaşlılık kavramı, nice-liksel olarak 65 ve üzeri bireyler tanımı ile dar anlamda bir açıklamaya tabi olmaktadır. Yaşlılık niteliksel olarak bakıldığında, zıttı görülen gençlik tanımlarını da içeriğinde taşıyabilmektedir, kayıplardan ya da noksanlıklardan münezze bir yaşlılık da pekâlâ mümkündür. Bu perspektifle yaşlılık okuması ve çalışılması yaşlı bireylerin topluma entegreleri açısından son derece değerlidir. Bireylerin toplumsal alanda en fazla ilişki içinde oldukları alanlar mekânlardır. Toplumsal devinimler sonucu değişen mekânlar ve yaşlılık statüsünün birlikte değerlendirilmesi, bu çerçevede yaşlı bireylerin mekânsal pratikleri okuması;

yaşlılık ve mekân gibi iki farklı kavramın bizlere sunduğu ortak çıkarımları gözlemlene imkânı sunmaktadır. Bu araştırma, mekânın birey üzerindeki etkisi ve bireyin mekânı dönüştürme yetisi göz ardı edilmeksizin yeni çalışmalara zemin oluşturmaktadır. Yaşlı bireylerin mekân üzerindeki etki ve etkilenme payı oldukça fazla iken, kamusal alan yahut özel alan fark etmeksizin, yaşlılık tecrübeleri ve bilgeliğinden faydalanılması hem yaşlı bireylerin yaşam doyumunu artıracak hem de toplumsal alanla bütünleşme sağlanarak genel çerçevede iyi ilişkiler kurulmasına zemin sağlayacaktır.

Kaynakça

(2021). TÜİK: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Elderly-Statistiscs-2020-37227> adresinden alınmıştır.

Akdemir, P., Görgülü, A., & Çınar, F. İ. (2008). Yaşlı İstismarı ve İhmali. Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi, 68-75.

AKTAŞ POLAT, Y. (2015). TÜRKİYE'DE KENTSEL DÖNÜŞÜME BÜTÜNCÜL BİR BAKIŞ:Elazığ Örneği. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 25(1), 185-202.

ALVER, K. (2010, Aralık). Mahalle: Mekân ve Hayatın Esrarlı Birlikteliği. İdeal Kent(2), 116-139.

APK Daire Başkanlığı Araştırma Müdürlüğü. (2004). Sosyal Doku Projesi Araştırmaları - Yaşlılar. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi.

Arpacı, M. (2020). Pierre Bourdieu'nün Ssoyolojisinde Beden, Cinsiyet ve Cinsellik. İmgelem, 245-264.

Arş.gr.Samed KURBAN, Hatice AKMAN. (2019). Aynı Mekânda Ayrılıklar: David Harvey'ın Mekânsal Farklılaşma Kuramına Dair Bir Değerlendirme. Social Sciences Studies Journal, 3266-3273.

Bilgili, M. (2016). Coğrafya Öğretiminde Mekân ve Yer Karmaşası Üzerine Bir Araştırma. Coğrafya Eğitimi Dergisi, 11-19.

Böke, D. K. (Dü.). (2014). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. İstanbul: Alfa Yayınları.

Cem ERGUN, Ayşe DERİCİOĞULLARI ERGUN. (2010). Harvey'in Mekân Tartışmaları Ekseninde Yaşlıların Gözünden Kentsel Dönüşüm. Akademik Hassasiyetler, 121-145.

Ceylan, H. (2015). Yaşlılık ve Refah Devleti. İstanbul: Açılım Kitap.

Cicero. (2020). Yaşlı Cato veya Yaşlılık üzerine. (C. Çevik, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

ÇAYIR, K. (2018). Ders Kitaplarında Yaşlılık Temsili. D. A. DUBEN içinde, Yaşlanma ve Yaşlılık (s. 79-95). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

ÇİFTÇİ, Ü. (2019). Kent Mekânında Gündelik Yaşam Pratiklerini Etkileyen Sınır Tanımlayıcıların Betimlenmesine Yönelik Bir Deneme- Üsküdar Örneği. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.

Dursun, O. (2018). Toplumu Pierre Bourdieu İle Düşünmek. Global Media Journal TR Edition, 68-123.

Dülgeroğlu- Yüksel, P., & Kerem, D. (Dü.). (1998). Göç, Kent ve Gecekondu. İstanbul: Birsan Yayınevi.

Ergun, C., & Dericioğulları Ergun, A. (2020). Harvey'in Mekân Tartışmaları Ekseninde Yaşlıların Gözünden Kentsel Dönüşüm. Akademik Hassasiyetler, 121-145.

Esendemir, Ş., & Sağman, M. (2019). Yaşlanma Ve Mekân İlişkisi Üzerine: Türkiye'de Yaşlı Erkek Bireylerin Camii ve Kahvehane Kullanımlarının Analizi. Academic Review Of Humanities And Social Sciences, 19-39.

GHULYAN, H. (Temmuz 2017). Lefebvre'nin Mekân Kuramının Yapısal ve Kavramsal Çerçevesine Dair Bir Okuma. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 26(3), 1-29.

Görgün Baran, A., Günay, B., Bereketli, B., & Işık, I. (2020). Sosyal Sermaye, Güven ve Yalnızlık Açısından Yaşlıların Yaşam Deneyimleri Üzerine Nitel Bir

Yaşam Deneyimleri Üzerine Nitel Bir Araştırma. Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi, 72-89.

Gülhan, S. (2013). Özgürlüğün Coğrafyası: Mekânsallığın Triyalektik Praksisi ve Bütünsellik Arayışına Dair Bir Tahlil. Mülkiye Dergisi, 31-70.

Hastaoğlu, F. (2021). Yaşlıların Pandemi Sürecindeki Biyopsikososyal Etkilemleri. YAŞLI SORUNLARI ARAŞTIRMA DERGİSİ, 45-49.

Hubbard, P., & Kitchin, R. (2021). Mekân ve Yer Üzerine Büyük Düşünürler. İstanbul: Litera Yayıncılık.

İstatistiklerle Yaşlılar, 2020. (tarih yok). Aralık 3, 2021 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu: <https://data.tuik.gov.tr> adresinden alındı

Kalaycı, A. R. (2011). Türkiye’de Yaşlılık Dönemine İlişkin Beklentiler. Ankara: T.C Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Aile Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü .

Kalınkara, V., & Arpacı, F. (2013). Yerinde Yaşlanma. VII.Ulusal Yaşlılık Kongresi, 53-60.

Kaplan, M., & Yardımcıoğlu, M. (2020). Alan, Habitus ve Sermaye Kavramlarıyla Pierre Bourdieu. HABITUS Toplumbilim Dergisi, 23-37.

Kaya, E. (2007). Kentleşme ve Kentleşme. Okutan Yayıncılık.

Kayacan, G. (2017). Modern Toplumlarda Yaşlılık, Ölüm Algısı Ve Yaşçılık. MSGSÜ Sosyal Bilimler Dergisi, 15-29.

Kaygalak, İ. (2011). Postmodern Eleştirilerin Coğrafi Düşünce ve Yeni Mekân Kavrayışları Üzerine Yansımaları. Coğrafi Bilimler Dergisi, 1-10.

KÜNTAY, E. (2014). Aile Desteğinden Devlet Desteğine Geçiş: Yatılı Bakım Kurumlarındaki Yaşlılar. Ö. A. Pınar AK-KUŞ içinde, Sosyal Hizmet ve Öteki (s. 232-245). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Lefebvre, H. (2015). Gündelik Hayatın Eleştirisi. İstanbul: Sel Yayıncılık.

Lefebvre, H. (2020). Şehir Hakkı. (I. Ergüden, Çev.) İstanbul: Sel Yayıncılık.

LOW, S. (2014). Placemaking and Embodied Space. A. Sen, & L. SILVERMAN içinde, MAKING PLACE Space And Embodiment In The City (s. 19-44). Bloomington, Indiana: Indiana University Press.

Low, S. M. (2003). Embodied Space(s): Anthropological Theories of Body, Space, and Culture. Space and Culture, 9-18.

Marmara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Komisyon Başkanlığı. (2008). İstanbul’da Yaşayan 65 Yaş ve Üzeri Nüfusun Demografik, Ekonomik ve Sosyal Profili. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi.

Morley, D., & Robins, K. (2011). Kimlik Mekânları. (E. Zeybekoğlu, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Murat ŞENTÜRK, Harun CEYLAN. (2015). İSTANBUL’DA YAŞLANMAK, İstanbul’da Yaşlıların Mevcut Durumu Araştırması. İstanbul: Açılım Kitap.

Özbay, F. (2014). Akrabalık ve Komşuluk İlişkileri. Boğaziçi Üniversitesi. Ankara: TC Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı ve İPSOS.

Özbay, F. (2017). Dünden Bugüne Aile, Kent ve Nüfus. İstanbul: İletişim.

ÖZBEK, D. A. (2018). Beden Etkileşimli Mekân Tasarımı. The Turkish Online Journal of Design, Art and Communica-

tion - TOJDAC, 133-142.

Özdemir, E. (2010, Mayıs). Kentin Tanımlanmasında Sosyolojik Yaklaşımlar:Toplumsal Süreç ve/veya Mekânın Çözümlemesi. İdeal Kent(1), 44-77.

Palabıyık, A. (2011). Pierre Bourdieu Sosyolojisinde “Habitus”, “Sermaye” ve “Alan” Üzerine’. Liberal Düşünce, 121-141.

Poyraz, M. (2011). İstanbul Paris’in Yoksul Kenarları İle Merkez Arasındaki Bağlar ve Kopma Noktaları. toplumbilim , 15-22.

Punch, K. F. (2011). Sosyal Araştırmalara Giriş. (D. Bayrak, H. Arslan, & Z. Ak-yüz, Çev.) Ankara: Siyasal Kitabevi.

Solak, Y. D. (2017). Mekân- Kimlik Etkileşimi: Kavramsal ve Kuramsal Bir Bakış. MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, 13-37.

Soysal, A. G. (2020). Koronavirüs Salgını ve Yaşlılık. Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi, 290-301.

Şentürk, M., & Kurtkapan, H. (2017). Yaşlılığın Mekânsallaşması: Kadıköy Moda’daki Bir Apartman Üzerine Nitel Bir Çalışma. Yaşlılık Çalışmaları Dergisi, 4-19.

Şentürk, Ü. (2014). Mekân Sadece Mekân Değildir: Kentsel Mekânın Yeni Tezahürleri. Doğu Batı, 85-106.

TEKELİ, İ. (2011). Kent, Kentli Hakları, Kentleşme ve Kentsel Dönüşüm. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tufan, İ. (2007). Birinci Türkiye Yaşlılık Raporu. Antalya: GeroYay.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2018, 5 16). İstatistiklerle Gençlik. 12 2018, 19 tarihinde Türkiye İstatistik Kurumu

Haber Bülteni: <http://www.tuik.gov.tr> adresinden alındı

USTA, P. D. (2020). Mekân Ve Yer Kavramlarının Anlamsal Açından İrdelenmesi. The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication, 25-30.

ÜSTÜN, E. (2015). Sinematografik Üretim: Mekân Ve Zaman Deneyiminin Bedenleşmesi. İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Tasarım Programı Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Velittin KALINKARA, Fatma ARPACI. (2013). Yerinde Yaşlanma. VII.Ulusal Yaşlılık Kongresi, (s. 54-60). Karabük.

Vurmay, M. A. (2010). Edebiyat, Coğrafya ve Uzam: Hardy’nin Yuvaya Dönüş Adlı Romanı. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, 207-220.

Yaprak Akçakaya, E., & Him, M. (2020). Yaşlıların Sosyal Ağlarının Afet Riski Bağlamında Değerlendirilmesi. Yaşlılık ve Çalışmaları Dergisi, 3-16.

Yarç, S. (2011). Pierre Bourdieu’da Sosyal Sermaye Kavramı. Akademik İncelemeler Dergisi, 125-135.

YAVUZER, P. D. (2020). Mutlu Yaşlanmak. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yazıcı, S. (2014). Gerontoloji ve Gelişim Süreci. N. Korkmaz, & S. Yazıcı (Dü) içinde, Küreselleşme ve Yaşlılık (s. 21-39). Ankara: Ütopya Yayınevi.

Zeybek, S. O. (2016). Ekolojinin politikası: Yeni sınırlar, Yeni aktörler. Toplum ve Bilim, 7-26.